

Наукові інтереси: розбудова середньої технічної освіти в Катеринославщині в кінці XIX – на початку XX ст.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

ВABENKO Maryna Olehivna – Senior Lecturer of the Department of Mechanical Engineering,

Krasnoarmiysk Industrial Institute of the State Higher Educational Institution «Donetsk National Technical University».

Circle of scientific interests: development of secondary technical education in Ekaterinoslav region in the late XIX–early XX century.

УДК 658:171

ВЛАСЕНКО ВІКТОРІЯ ФЕДОРІВНА –

методист факультету менеджменту, економіки та права
Кіровоградська льотна академія
Національного авіаційного університету
e-mail: vlasenko.vika@ukr.net

СУТНІСТЬ І ЗМІСТ ПОНЯТТЯ МІЖКУЛЬТУРНОГО СПІЛКУВАННЯ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Сьогодні все частіше зустрічається розуміння культури як способу життя та системи поведінки, норм або цінностей будь-якої соціальної групи (наприклад, міська культура, культура поколінь, культура організації). Таке поняття культури не передбачає строгої стабільності і впорядкованості культурної системи, оскільки до певної міри вона може змінюватися і перетворюватися в залежності від соціальної ситуації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема міжкультурного спілкування була об'єктом вивчення багатьох учених (Ф. Бацевич, Дж. Бедлнкс, О. Бондаренко, Н. Бориско, Дж. Валімай, М. Вайнберг, В. Вогт, Р. Ворен, І. Воробйова, А. Гордєєва, Ю. Друзь, А. Іванова, С. Литвин, професійного спілкування (Л. Барановська, Г. Локарева, Г. Мешко, І. Радомський, Л. Савенкова), виховання культури міжкультурного спілкування (К. Джеджера, З. Донець, А. Клепківа, І. Мачуська, В. Полторацька, І. Тимченко, М. Триняк), готовності фахівців до діяльності (А. Асмолов, М. Дьяченко, О. Коберник, О. Кучерявий, А. Линенко, М. Пайкуш, В. Сластьонин), готовності до іншомовного спілкування (М. Галицька, Л. Гапоненко, І. Комарова, Н. Логутіна) та ін.

Виклад основного матеріалу дослідження. Усі культури є неоднорідними за своїм складом. Найчастіше суспільство являє собою злиття різних етнічних культур і субкультур. І всім їм притаманні свої ідеали, цінності, норми поведінки, погляди на той чи інший предмет. Саме тому люди неминуче вступають у протиріччя і конфлікти один з одним, а саме – конфлікти міжкультурні. Існує

безліч визначень поняття «конфлікт». В цілому, під цим розуміється будь-який вид протиборства чи розбіжності чіяхось інтересів. У більш вузькому сенсі – в сенсі проблем, що виникають при міжкультурному спілкуванні – конфлікт буде розглядатися нами не як зіткнення, протиборство чи конкуренція культур, а як порушення комунікації між людьми [7, с. 47].

Хотілося б загострити увагу на тих аспектах, які тісним чином пов'язані з проблемою міжкультурного спілкування. Особливості комунікації взаємодіючих культур доказано, що залежно від переведення (у широкому сенсі цього слова – під перекладом в даному випадку маються на увазі не тільки слова, фрази і пропозиції, а й жести, міміка, їх тлумачення, тлумачення поведінки – так звана атрибуція) між представниками різних культур може виникати повне нерозуміння (відсутність чого-небудь загального) або розуміння. Проміжним варіантом буде пошук того, що може об'єднати дві сторони [7, с. 68].

У культурній антропології виділяють кілька видів міжкультурних конфліктів [8, с. 123]. Конфлікти між різними етнічними групами та їх культурами (наприклад, між вірменами і азербайджанцями, грузинами і осетинами); релігійними групами, представниками різних релігій (наприклад, між християнами-коптами і рещтою єгиптянами, що сповідують мусульманську віру); поколіннями і носіями різних субкультур (проблеми «батьків і дітей», «міста і села» тощо); традиціями і новаціями в культурі тощо.

У процесі спілкування з представниками інших культур причинами напруженості і

конфлікту дуже часто бувають помилки в поясненні поведінки партнерів.

Міжкультурні контакти, що між партнерами, існує чіткий поділ ролей, і кожен суб'єкт виконує ролі, приписані рідна чи іноземної (залежно від того, в яку країну потрапив чоловік) культурою, норми поведінки. В основному ролі поділяються на господарів, гостей і чужинців. Останню категорію людей іменують так: прибулець, іммігрант, чужоземець, біженець.

Часто такі люди допускають помилки тільки тому, що незнайомі з нормами і правилами ритуальної комунікації в іншій країні. Ритуальна комунікація в різних суспільствах не одна й та ж. Вона включає не тільки вербальну (словесну), але і невербальну (артикуляція і жести) інформацію.

Жести культурно обумовлені. У кожній країні вони різні. Нам може здаватися, що співрозмовник проявляє до нас ворожість, в той час як він просто намагається висловити своє схвалення. Наприклад, на Тибеті для цього висовують мову! Чи варто говорити, що такий жест без попереднього тлумачення гідом туристичної групи викличе у представників нашої країни в кращому разі подив.

У Новій Гвінеї вказують на предмет очима і не розуміють вказівки, коли воно робиться рукою. Болгари заявляють про свою згоду, хитаючи головою з боку в бік, тобто рухом, яким у Європі та Америці користуються для вираження заперечення. А адже це дуже важливі моменти, без знання яких неможливо побудувати коректний і грамотний розмова! Ми думаємо, що співрозмовник зрозумів нас і намагаємося втлумачити йому свою наступну думку, той час як він неодмінно дивиться на нас і не розуміє, навіщо ми говоримо далі, адже він відразу у сказав однозначне «ні» на нашу пропозицію.

Перебування в чужій культурі, в іншій культурній групі (навчання за кордоном, відрядження, інтернаціональні проекти і т.д.) супроводжується ситуаціями, які регулюються двома культурами. Йдеться про ситуації культурного перетину, або накладення, культур, в яких буде комунікативний акт суб'єктивно інтерпретується, щонайменше, двоєю [9, с. 285]. Раптове мовчання в діалозі, наприклад, може тлумачитися одночасно як ослаблення напруги і як моральний тиск, напругу. До сніданку в німецькому готелі традиційно відносяться кава і чай. Питання офіціанта: «Кава чи чай?», - Задається, як правило, кожному гостю. З точки зору внутрішньої (німецької) культурної перспективи, пропозиція даного вибору являє собою традицію, звичай. Культурно обумовлений погляд з боку може трактувати

такий стан речей як свого роду примус, вимога, що наказує обов'язково замовити на сніданок один з цих напоїв. Так може здатися, наприклад, гостю з Африки, який взагалі не п'є жоден з цих напоїв на сніданок.

Подібна подвійність обумовлена тим, що в процес осмислення реальності залучається, насамперед, нормативно-ціннісна система своєї культури, поряд з якою, проте, одночасно діють регулятори гостьової культури, мало поки знайомої і, відповідно, недостатньо значущою.

Власну поведінку і його наслідки не оцінюються в зв'язку з цим в контексті конкретної ситуації, коли, наприклад, довгі паузи у розмові сприймаються як нечемні або, навпаки, безперервна мова розцінюється як агресивну поведінку. У цих випадках наявні в розпорядженні партнерів по комунікації виправдані поведінкові стратегії, які сприятимуть у своїй культурі досягненню успіху, опиняються в умовах чужої несподівано недієвими, невідповідними ситуації.

Невпевнений більше в правильності своєї поведінки, один з тих, хто вступає в спілкування (що знаходиться не в рідній культурі), відчуває емоційну боязкість у зв'язку з втратою «нормальності» своїх дій і в зв'язку з уявною йому дивною, незвичайною чужий реальністю. Крім того, велика кількість розбіжностей виникає при перекладі інформації з однієї мови на іншу. Перекладачі знають, що абсолютно точний переклад неможливий через різних картин світу, створюваних різними мовами. Найбільш частим випадком такого мовного невідповідності є відсутність точного еквівалента для вираження того чи іншого поняття, і навіть відсутність самого поняття. Це пов'язано з тим, що поняття чи предмети, що позначаються такими словами, є унікальними, специфічними для даної культури, а в інших культурах відсутні і, отже, там немає відповідних слів для їх вираження.

Наприклад, «boxing day» перекладається іноді як день боксу, оскільки в нашій культурі немає уявлення про наступний день після Різдва, коли відкривають коробки з подарунками. Такі англійські вирази, як фразеологізми (keep your fingers crossed), пов'язані з відсутністю в українській культурі звичаю схрещувати середній і вказівний пальці, щоб побажати комусь успіху, також можуть бути віднесені до без еквівалентного, оскільки у нас такого звичаю не існує. «Ні реалії – немає словникового вираження» [10, с. 63].

Головною причиною міжкультурних конфліктів служать культурні відмінності між народами, які можуть приймати форму

протиріччя або навіть відкритого зіткнення. Оскільки сучасне суспільство в культурному плані являє собою досить строкате явище, то в ньому цілком природно виникають вогнища напруги і конфлікти між різними системами. Якими можуть бути шляхи вирішення проблем міжкультурного спілкування та міжкультурних конфліктів? На наш погляд, головний шлях – це виховання в людях розуміння, поваги до представників інших культур, а також ознайомлення людей з традиціями і підвалинами різних товариств і проведення державами необхідної політики і грамотної ідеології. «Потрібно подолати культурний і мовний бар'єри – це завдання експертів з іноземних мов і культур; потрібно берегти, зберігати, зміцнювати і розвивати рідну мову і рідну культуру - це місія всього народу» [10, с. 86].

Співвідношення понять «спілкування» і «діяльність» надає можливість дійти до висновку, що спілкування – це комунікативний вид людської діяльності, котрий включений у трудову діяльність та є її необхідною умовою. Спілкування можна визначити як симетричну міжсуб'єкту взаємодію, в якій є певні фази і рівні [1, с. 8].

Різномасштабність спілкування, яке можна розглядати, як «єдність комунікації, інтеракції і перцепції» [2, с. 437], надає можливість виокремити його різні типи та види. Комунікація розглядається як обмін інформацією, що є значущою для учасників спілкування. Найчастіше вона здійснюється за допомогою мови, яка є однією з основних особливостей людини. У процесі комунікації за допомогою мови можна не лише повідомляти оточуючим інформацію, але й передавати настрій та почуття. Комунікація може відбуватися і за допомогою невербальної поведінки, що містить погляди, вираз обличчя, пози, жести, міжособистісну дистанцію, інтонацію голосу.

Важливо зазначити, що саме у процесі комунікації розвивається також вміння долати виникаючі складності, бар'єри. Інтеракція як організація взаємодії між людьми відображає поведінковий аспект, а перцепція – процес сприйняття та взаєморозуміння один одного партнерами зі спілкування.

Міжкультурна комунікація є процесом спілкування (вербального і невербального) людей (груп людей), які належать до різних національних лінгвокультурних спільнот та, як правило, користуються різними ідентичними мовами, відчують лінгвокультурну «чужинність» партнера зі спілкування, мають різну комунікативну компетенцію, що може стати причиною комунікативних невдач або культурного шоку в спілкуванні. Комунікативний компонент виявляється в

здатності чітко, зрозуміло і переконливо висловлювати свої думки та почуття за допомогою вербальних і невербальних засобів спілкування. Критеріями сформованості комунікативного компоненту культури міжкультурного спілкування є: 1) правильність мовлення – знання та вміння дотримуватися прийнятих у сучасній суспільно-мовленнєвій практиці мовних норм (орфоепічних, лексичних, граматичних, стилістичних тощо); точність мовлення – зрозумілість висловлень для партнерів з комунікації, адекватність слів або синтаксичних конструкцій об'єктивній дійсності;

логічність мовлення – опанування техніки смислової зв'язності, тобто логіки викладу, за якої не виникає суперечностей, а також знань мовних засобів, якими можна оформити думку; доречність мовлення – вміння добирати найбільш точні, доречні в даній ситуації мовні засоби з урахуванням мети, умов, сфери спілкування та психічного стану партнера з комунікації; виразність мовлення – вміння естетично, оригінально й яскраво висловлювати свої думки; знання та дотримання етикетних норм і правил мовлення. Вторинна соціалізація сприяє розвитку вже набутої культурної компетенції та переходу її у міжкультурну компетенцію.

Цей процес додатково потребує здібності до аналізу і сприйняття інших культур. Оскільки у процесі між суб'єктною взаємодії беруть участь особистості, дії яких залежать від їх особистісних якостей та реакції на ситуацію, культура професійного спілкування розглядається як єдність двох взаємопов'язаних, але якісно своєрідних підструктур: особистісної і поведінкової. Кожна з них впливає на вибір суб'єктом способів спілкування. Особистісна підструктура містить у собі мотиваційно-ціннісні установки, професійні орієнтації, які визначають спрямованість його спілкування, вибір тих чи інших способів взаємодії з співробітниками.

Поведінкова, або операційно-дійова, підструктура охоплює способи організації професійної взаємодії з партнерами, вербальні та невербальні засоби спілкування, комунікативні стратегії і прийоми впливу на підлеглих [3, с. 7].

Характер спілкування змінюється залежно від роду та перебігу діяльності. Якщо на певному етапі виявляється, що для успішного вирішення поставлених завдань однієї можливості спілкування вже недостатньо, виникає потреба пошуку нових форм і засобів спілкування. У цьому випадку спілкування перетворюється у засіб або спеціальний інструмент, без опанування якого сама

діяльність стає неможливою або неефективною.

Спеціалізація або диференціація спілкування потребують поглиблених знань та вмінь з предмету розгляду. Набуваючи цілеспрямованого прикладного характеру, спілкування перетворюється у професійне.

Професійне ділове спілкування є властивим групі людей, яких об'єднують спільні інтереси, при обговоренні яких вони виявляють свою компетентність. Культура професійного спілкування синтезує в собі комплекс знань, цінностей, способів поведінки, необхідних у ситуаціях ділового спілкування, і вмінь гнучко реалізувати їх на практиці з метою забезпечення ефективної спільної діяльності. Отже, ефективне виконання службових обов'язків потребує системи знань, умінь та навичок, від рівня сформованості яких залежить якість професійного міжкультурного спілкування.

Міжкультурне спілкування – це процес обміну інформацією між окремими особистостями та групами людей, що мають суттєві відмінності у сприйнятті та поведінці.

Висновки і перспективи подальших розвідок напрямку. Отже, у результаті узагальнення розглянутого матеріалу щодо концептуальних засад дослідження нами виокремлено чотири основні підходи до формування готовності майбутніх менеджерів до міжкультурного спілкування: міжкультурний, компетентнісний, системний і комунікативний. Оскільки у професійній підготовці майбутніх фахівців, менеджерів особлива увага звернена до міжкультурного спілкування, то провідним підходом можна вважати міжкультурний.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Радомський, І. П. Формування культури професійного спілкування у майбутніх офіцерів МВС України в процесі навчання: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / І. П. Радомський. – Вінниця, 2007. – 20 с.

2. Сисоева, С. О. Психологія та педагогіка: підручник [для студентів вищих навчальних закладів непедагогічного профілю традиційної та дистанційної форм навчання] / С. О. Сисоева, Т. Б. Поясок. – К.: Міленіум, 2005. – 520 с.

3. Лівенцова, В. А. Формування культури професійного спілкування у майбутніх менеджерів невиробничої сфери: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / В. А. Лівенцова. – Вінниця, 2002. – 20 с.

4. Кузьменко В. В. Формування полікультурної компетентності вчителів загальноосвітньої школи: навчальний посібник / В. В. Кузьменко, Л. А. Гончаренко. – Херсон: РІПО, 2006. – 92 с.

5. Common European Framework of Reference for Languages: learning, teaching, assessment. – Cambridge: Cambridge University Press, 2001. – 260 p.

6. Програма з англійської мови для професійного спілкування / Г. С. Бакаєва, О. А. Борисенко, І. І. Зуєнок та ін. – К.: Леввіт, 2005. – 119 с.

7. Стернин І. А. Комунікативна поведінка в структурі національної культури // Етнокультурна специфіка мовної свідомості. – М. 1996. – С. 97–105.

8. Белік А. А. Культурологія. Антропологічні теорії культур. – М.: Изд-во РДГУ, 1998. – 241 с.

9. Кочетков В. В. Психологія міжкультурних відмінностей. – М.: ПЕРСЕ. 2002. – 416 с.

10. Тер-Минасова С. Г. Війна і мир мов і культур. – М.: Слово, 2008. – С. 122–144.

11. Бергельсон М. Б. Міжкультурна комунікація як дослідницька програма: лінгвістичні методи вивчення кроскультурних взаємодій // Вісник Московського університету. – Сер. 19. Лінгвістика і міжкультурна комунікація. – 2001. – № 4. – С. 20–27.

12. Залевська А. А. Питання теорії та практики міжкультурних досліджень // Етнокультурна специфіка мовної свідомості. – М, 1996. – С. 23–39.

13. Осадча Т. Ю. Способи формування міжкультурної компетенції майбутніх менеджерів на заняттях з іноземної мови / Т. Ю. Осадча // Науковий вісник Донбасу. – 2010. – № 3 (11) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nvd.luguniv.edu.ua/archiv/NN11/index.htm>.

14. Общая социология // Посібник під ред. Проф. А. Г. Ефендієва. – М. ИНФРА – М., 2000 г. – 321 с.

15. Словник термінів міжкультурної комунікації / Ф. С. Бацевич. – К.: Довіра, 2007. – 208 с.

16. Проблеми економічної підготовки інженерних спеціалістів // Труды I Всеукраїнської науково-практичної конференції 8–9 квітня 2010 р. – Харків: НТУ «ХПІ», 2010. – 48 с.

BIBLIORAFIYA

1. Radoms'kyu, I. P. Formuvannya kul'tury profesijnoho spilkuvannya u maybutnikh ofitseriv MVS Ukrayiny v protsesi navchannya : avtoref. dys. na zdobuttya nauk. stupenya kand. ped. nauk: spets. 13.00.04 «Teoriya i metodyka profesijnoyi osvity» № / I. P. Radoms'kyu. – Vinnytsya, 2007. – 20 s.

2. Sysoyeva, S. O. Psykholohiya ta pedahohika: pidruchnyk [dlya studentiv vyshchych navchal'nykh zakladiv nepedahohichnoho profilyu tradytsijnoyi ta dystantsijnoyi form navchannya] / S. O. Sysoyeva, T. B. Poyasok. – K.: Milenium, 2005. – 520 s.

3. Liventsova, V. A. Formuvannya kul'tury profesijnoho spilkuvannya u maybutnikh menedzheriv nevyrobnychoyi sfery: avtoref. dys. na zdobuttya nauk. stupenya kand. ped. nauk: spets. 13.00.04 «Teoriya i metodyka profesijnoyi osvity» / V. A. Liventsova. – Vinnytsya, 2002. – 20 s.

4. Kuz'menko V. V. Formuvannya polikul'turnoyi kompetentnosti vchyteliv zahal'noosvitn'oyi shkoly: navchal'nyu posibnyk /

V. V. Kuz'menko, L. A. Honcharenko. – Kherson: RIPO, 2006. – 92 s.

5. Common European Framework of Reference for Languages: learning, teaching, assessment. – Cambridge: Cambridge University Press, 2001. – 260 p.

6. Prohrama z anhliys'koyi movy dlya profesiynoho spilkuvannya / H. Ye. Bakayeva, O. A. Borysenko, I. I. Zuyenok ta in. – K.: Lenvit, 2005. – 119 s.

7. Sternyn I. A. Komunikatyvna povedinka v strukturi natsional'noyi kul'tury // Etnokul'turna spetsyfika movnoyi svidomosti. – M. 1996. – S. 97–105.

8. Byelik A. A. Kul'turolohiya. Antropolohichni teorii kul'tur. – M.: Yzd-vo RDHU, 1998. – 241 s.

9. Kochetkov V. V. Psykholohiya mizhkul'turnykh vidminnostey. – M.: PERSE. 2002. – 416 s.

10. Ter-Mynasova S. H. Vinya i myr mov i kul'tur. – M.: Slovo, 2008. – S. 122–144.

11. Berhel'son M. B. Mizhkul'turna komunikatsiya yak doslidnyts'ka prohrama: linhvistychni metody vyvchennya krosskul'turnykh vzayemodiy // Visnyk Moskovskoho universytetu. – Ser. 19. Linhvistyka i mizhkul'turna komunikatsiya. – 2001. – № 4. – S. 20–27.

12. Zalevs'ka A. A. Pytannya teorii ta praktyky mizhkul'turnykh doslidzhen' // Etnokul'turna spetsyfika movnoyi svidomosti. – M, 1996. – S. 23–39.

13. Osadcha T. Yu. Sposoby formuvannya mizhkul'turnoyi kompetentsiyi maybutnikh menezheriv

na zanyattakh z inozemnoyi movy / T. Yu. Osadcha // Naukovyy visnyk Donbasu. – 2010. – № 3 (11) [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: <http://nvd.luguniv.edu.ua/archiv/NN11/index.htm>.

14. Obshchaya sotsyolohyya // Posibnyk pid red. Prof. A. H. Efendiyeva. – M. YNFRA – M., 2000 h. – 321 s.

15. Slovnyk terminiv mizhkul'turnoyi komunikatsiyi / F. S. Batsyevych. – K.: Dovira, 2007. – 208 s.

16. Problemy ekonomichnoyi pidhotovky inzhenernykh spetsialistiv // Trudy I Vseukrayins'koyi naukovy-praktychnoyi konferentsiyi 8–9 kvitnya 2010 r. – Kharkiv : NTU «KhPI», 2010. – 48 s.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ВЛАСЕНКО Вікторія Федорівна – методист факультету менеджменту Кіровоградської льотної академії Національного авіаційного університету.

Наукові інтереси: розвиток та вільне міжкультурне спілкування в Україні.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

VLASENKO Viktoriya Fedorivna – Methodologist of the Faculty of Management, Kirovograd Flight Academy, National Aviation University.

Circle of scientific interests: development and free intercultural communication in Ukraine.

УДК 765. 89

ГОРІЧЕНКО-БАЛЕМА ЛАРИСА ВІКТОРІВНА –

викладач КВНЗ
«Криворізький обласний
музичний коледж»
e-mail: balema@ukr.net

ВІЛЬНЕ І СВДОМЕ ДИХАННЯ ЯК ОДИН З МЕТОДІВ ПОДОЛАННЯ СКУТОСТІ ПІД ЧАС ГРИ НА ВІОЛОНЧЕЛІ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. В процесі виховання музиканта-віолончеліста надзвичайно важливим є період початкового навчання. Саме у цей час виробляються навички сприйняття та відтворення музичної думки, утворюється пріоритет слухового й художнього компонентів над чисто руховими діями, організуються руки, вирішуються перші технічні завдання й формується думка про необхідність досконалих технічних засобів для втілення високого задуму.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Методична віолончельна література, а саме такі методисти як Р. Сапожников, Л. Мардерівський, К. Давидов, Х. Беккер, Ю. Полянський, А. Броун розкривають перш за все зовнішні

ознаки правильної постановки рук інструменталіста. Внутрішню їхню сутність становлять фізіологічно досконалі м'язові відчуття виконавця, та пов'язаний з ними відповідний психологічний стан.

Мета статті полягає в обґрунтуванні вільного й свідомого дихання як одного з методів подолання скутості під час гри на віолончелі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Не дивлячись на володіння цими знаннями, під час навчання гри на віолончелі викладачі-фахівці часто зустрічаються з вадами в постановці виконавського апарата музикантів. Найголовнішим недоліком потрібно вважати напруженість виконавського апарата музиканта, яка з часом здатна перетворитися на велику проблему та головну